

Nikola Cik

mag. hist.

Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac

Autor na temelju iskustva stečenog radom na genealoškim istraživanjima piše o osnovnim karakteristikama crkvenih matičnih knjiga i nekim njihovim specifičnostima. Spoznaje temelji na literaturi koja se bavi ovom tematikom te ponajviše na proučavanom arhivskom materijalu nekoliko župa u kontinentalnoj Hrvatskoj (ponajprije Đurđevac i Virje). Ovdje nudi povijesni pregled nastanka, razvoja i upotrebe crkvenih matičnih knjiga. Osnovni je naglasak u tekstu na matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih u razdoblju od XVIII. do XX. stoljeća te na njihovom iskorištavanju u genealoškim i drugim istraživanjima.

Ključne riječi: matične knjige, istraživanja, genealogija, demografija, krštenje, vjenčanje, smrt

Uvod

Crkvene matične knjige važan su povijesni izvor koji je koristan u povijesnim, genealoškim, demografskim i drugim istraživanjima. U odnosu na golemu količinu matičnih knjiga koje su ipak ostale sačuvane, još uvijek je malo radova koji se bave tom tematikom, pa se njihovo korištenje kao relevantnih povijesnih izvora još uvijek sugerira u brojnoj stručnoj literaturi. Neke pomoćne povijesne znanosti bave se matičnim knjigama u smislu da ih proučavaju kao važne povijesne dokumente ili ih koriste kao bogat izvor podataka. Među tim znanostima, genealogija i demografija pokazuju najveći interes za korištenje matičnih knjiga kao primarnih izvora za svoja istraživanja. No, matične knjige otvaraju velike mogućnosti za istraživanje ne samo povjesničarima već i mnogim drugim strukama.

Treba odmah napomenuti kako na mogućnost korištenja crkvenih matičnih knjiga utječe ponajprije njihova sačuvanost. Naime, rijetka su mjesta u kontinentalnome dijelu Hrvatske koja se mogu podičiti sačuvanošću matičnih knjiga iz XVII. stoljeća, dok je za XVIII. stoljeće situacija već znatno bolja.¹ Posebno bogatstvo predstavljaju matične knjige pisane glagoljicom i hrvatskom ćirilicom (bosančicom) koje potječu mahom iz XVII. i XVIII. stoljeća. Iako rad na ovim maticama zahtijeva poznavanje ovih dvaju drevnih hrvatskih pisama, starost podataka zabilježenih u njima otvara neslućene mogućnosti za istraživanja i rekonstrukcije. U mjestima na hrvatskoj obali i otocima mnogo su se ranije počele voditi matice krštenih, vjenčanih i umrlih² i stanje sačuvanosti je puno bolje za razliku od kontinentalnog dijela Hrvatske. U unutrašnjosti Hrvatske sačuvanost matica često narušavaju i veliki vremenski diskontinuiteti. Naime, često u maticama nedostaju upisi u rasponu od nekoliko mjeseci do nekoliko godina, ili pak nedostaju čitavi svesci (vrlo čest slučaj), a uzrok tih pojava nije poznat iako postoje različite pretpostavke o uzrocima tih problema. Takvi vremenski diskontinuiteti uvelike smanjuju iskoristivost matičnih knjiga kao izvorne građe i onemogućuju različite demografske rekonstrukcije.

Interes za proučavanje i iskorištavanje crkvenih matičnih knjiga kao povijesnih izvora potječe iz prakse francuskih povjesničara. Za popularizaciju matičnih knjiga među povjesničarima najzaslužniji su francuski analisti koji su sredinom XX. stoljeća promovirali nove metode i teme istraživanja.³ Na dostignuća i trendove francuskih istraživača i francuske historiografije, koji se bave proučavanjem matičnih knjiga, redovito se poziva jedan od najznačajnijih starijih hrvatskih povijesnih demografa, Stjepan Krivošić⁴ o čijem će radu u ovome tekstu biti još riječi. Od suvremenih hrvatskih istraživača čiji su predmet interesa matične knjige, treba izdvojiti ponajprije Miroslava Bertošu (r. 1938.), akademika Vladimira Stipetića (r. 1928.), ekonomista koji piše radove s područja ekonomske povijesti i povijesne demografije; Slavenu Bertošu (r. 1967.) koji se posebno bavi istarskim matičnim knjigama (kao i Miroslav Bertoša) i Nenada Vekarića (r. 1955.) istraživača dubrovačkih matičnih knjiga.⁵ Miroslav Bertoša autor je zapaženog članka u kojem se bavi crkvenim matičnim knjigama iz predindustrijskog razdoblja. Zapažanja temelji na radu s maticama iz Istre i Dalmacije i stavlja ih u kontekst europskih dostignuća u proučavanju matičnih knjiga. U članku se, između ostaloga, bavi avangardnim temama o bizarnim i dramatičnim pojavama u prošlosti, propagira ranonovovjekovlje i procese „dugog trajanja“, a glavni predmet istraživanja je čovjek.⁶

Povijesni pregled i opće karakteristike matičnih knjiga

Obavezno vođenje crkvenih matičnih knjiga uvedeno je na Tridentskom koncilu i to na njegovom 24. zasjedanju 11. studenoga 1563. godine. Treba znati da su tada uvedene matične knjige krštenih i vjenčanih dok je praksa evidentiranja umrlih u matične knjige uvedena 1614. godine odredbom pape Pavla V. Na taj se način ustalilo vođenje nekoliko vrsta matičnih knjiga: krštenih (koju možemo nazivati i matičnom knjigom rođenih), vjenčanih, umrlih, potvrđenih (krizmanih), prvopričesnika te *Status animarum* ili *Stanje duša* kao pomoćna matična knjiga. Za svaku od ovih vrsta postoje posebna pravila po kojima se vode, ali koja u praksi kroz prošlost nisu uvijek bila posve dosljedno korištena i uvažavana.⁷

Možemo razlikovati nekoliko osnovnih razloga zbog kojih su na Tridentskome koncilu uvedene matične knjige. Naime, bilo je to doba reformacije pa se evidencijom katolika u matičnim knjigama željela dokazati njihova pripadnost katoličkoj Crkvi, ali i izbjeći eventualne veze između katolika i pripadnika drugih, novonastalih, konfesija (protestanata). Veliku su važnost matične knjige imale prilikom sklapanja brakova zbog lakšeg uočavanja ženidbenih zapreka. Sustavno vođenje matičnih knjiga krštenih i vjenčanih otklonilo je mogućnost sklapanja brakova između krvnih i/ili duhovnih rođaka (kumova). Na taj je način likvidirana mogućnost da neka osoba sklopi brak više puta ukoliko za to ne postoje uvjeti što je bilo moguće dokazati upisima u matične knjige umrlih.⁸

Matične knjige (*matriculae*⁹) su službene i javne isprave koje dokazuju osnovne vitalne događaje ljudi, a to su rođenje, vjenčanje i smrt. Nepobitno je da je Crkva prva institucija koja je započela voditi evidenciju o gore spomenutim životnim pojavama u ljudskome životu. Na različitim područjima i u različito vrijeme takvu evidenciju počinje uvoditi i država. Koliko je Crkvi bilo stalo do „duhovne“ evidencije (uz onu praktičnu – „poreznu“), toliko je državi bila važnija upravo ova druga – „porezna“ i statistička evidencija. Na taj se način pojavljuje paralelna crkvena i državna evidencija. Prednost civilne evidencije bila je u tome što je ona u popise uključivala sveukupno stanovništvo, bez obzira na vjersku pripadnost, dok su crkvenu evidenciju zanimali samo pripadnici jedne konfesije.¹⁰

Nekadašnja povezanost svjetovne i duhovne (crkvene) vlasti vidljiva je i pri institucionaliziranju vođenja crkvenih matičnih knjiga. Tako je carica Marija Terezija donosila neke odredbe o vođenju matičnih knjiga. Godine 1770. propisano je uvođenje tabličnog umjesto narativnog modela upisa te je donesena odredba o načinu upisa nezakonitog oca djeteta u maticama krštenih. Iz 1774. godine potječe odredba po kojoj se matične knjige moraju dobro čuvati i u slučaju požara prve spašavati. Josip II. donio je 1784. godine patent po kojem matične knjige mogu voditi samo katolički svećenici i židovski rabini, a javnu vjerodostojnost imaju samo matične knjige katoličkih svećenika.¹¹

U novijoj povijesti na našem se području dogodilo još jedno „povezivanje“ države i Crkve u vezi s maticama. Zakonom o državnim matičnim knjigama u FNRJ od 1. travnja 1946. godine uvedeno je vođenje matičnih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih kod državnih matičnih ureda. Tada su vlasti preuzimale crkvene matične knjige iz župnih ureda kako bi se na temelju njih vodile državne matice, župni uredi dobili su pravo da u roku godine dana izrade prijepise matica za svoje potrebe.¹²

Što se tiče samoga sadržaja matičnih knjiga, postoji ustaljena forma upisa. Sve do otprilike 30-ih godina XIX. stoljeća koristio se isključivo tzv. narativni ili deskriptivni model upisa. Do pojave tabličnih upisa, a posebno do pojave matica s otisnutim rubrikama i crtovljem, organizacija upisa unutar samih knjiga ovisila je o interesu, volji i sposobnostima pojedinih upisivača, tj. svećenika. Princip upisa relativno je prepoznatljiv i jednak u svim matičnim knjigama: na početku svake godine župnik je krupnim slovima upisao velikim fontom godinu i često neku „posvetu“, a zatim naziv svakoga novog mjeseca te redni broj dana u mjesecu. Ukoliko je isti dan bilo više upisa, često je umjesto ponavljanja datuma korištena forma: *Eadem* ili *Ead. te deto*. Svaka vrsta matičnih knjiga imala je pak specifičnu formu upisa, ovisno o tome o kojim je događajima riječ i koji podaci se traže. Treba imati na umu kako svako mjesto, svako razdoblje, svaka knjiga, a posebno svaki upisivač (tj. autor) nose svoje posebne karakteristike koje potvrđuju uvriježena pravila ili im daju specifične značajke.

Već je spomenuta sačuvanost matičnih knjiga kao jedan od glavnih preduvjeta mogućnosti njihovog korištenja. Matične knjige često su u lošem stanju (nečitljive) zbog: njihovog izlaganja vlazi, tj. neadekvatnog mjesta čuvanja, ratnih stradanja (točnije skrivanja knjiga pred ratnim pustošenjima), fizičkih oštećenja (glodavci), istrnutih listova (krađa), loše restauracije, neurednog rukopisa, nekvalitetnog papira (pretanak) ili tinte i slično.

U matičnim knjigama često možemo pronaći različite listove, dokumente ili čak upise koji nemaju mnogo veze sa sadržajem dotične matične knjige. Riječ je o takozvanim marginalnim upisima ili slučajnim bilješkama koje sadržavaju izuzetno „zanimljive i nepredvidive informacije“. To mogu biti različiti faktografski podaci, svjedočanstva o suvremenim političkim događajima, vremenskim nepogodama (!) i drugim nemilim događajima. Nerijetko su takvi upisi izvedeni u obliku stihova.¹³ U maticama se nalaze i prijepisi različite korespondencije župe s Kaptolom, biskupima ili drugim službenim institucijama i pojedincima. Isto tako mogu se pronaći prepisane različite uredbe civilne vlasti i različiti drugi dokumenti i pisma koji su pristizali na župni ured.

Istraživačke teme, mogućnosti i problemi

Bogat je popis istraživačkih tema gdje crkvene matične knjige mogu biti relevantan i produktivan izvor. Glavne karakteristike matičnih knjiga i mogućnosti koje one nude za povijesna, ali i mnoga druga istraživanja mogu se podijeliti na one koje su zajedničke za sve vrste matičnih knjiga i na one koje su karakteristične za pojedine vrste matičnih knjiga: krštenih, vjenčanih i umrlih.

Izvori kao što su crkvene matične knjige nude odlične mogućnosti za istraživanja na mikrorazini, odnosno za povijesna istraživanja na razini jedne župe kao što su i same matice vođene za svaku pojedinu župu. S druge strane, zbog istih je karakteristika na temelju matičnih knjiga teže istraživati šira područja jer u svim župama nema sačuvanih matica za ista razdoblja.

Matične knjige temeljni su izvor za demografska istraživanja, no zbog razlike u načinu njihova vođenja (kvantiteta i kvaliteta podataka), diskontinuiteta i sačuvanosti one ne pružaju uvijek iste mogućnosti za istraživanja. Ukoliko nam situacija dopušta

usporedbu svih triju osnovnih vrsta matičnih knjiga (krštenih, vjenčanih i umrlih), moguće je izvesti potpunu rekonstrukciju vitalnih događaja i genealošku rekonstrukciju obitelji i rodova. Iako su matične knjige službeni i najčešće jedini, te bi trebale biti i najpouzdaniji izvor podataka, one to nisu uvijek zbog nekih (nenamjernih) pogrešaka ili nemarnosti (neznanja) upisivača. Struka je to već dokazala i mnogi upozoravaju na velika odstupanja u pouzdanosti podataka u matičnim knjigama, neki procjenjuju da čak oko 20% podataka u ovim izvorima nije točno.¹⁴

Demografska istraživanja temelje se redovito na podacima iz crkvenih matičnih knjiga koji se nadopunjuju ili nadomještaju podacima iz različitih poreznih popisa, vojnih evidencija, rezultatima popisa stanovništva i slično. Na temelju tih podataka moguće je proučavati ukupan broj stanovništva, odnosno utjecaj prirodnog prirasta na taj ukupan broj. Ukoliko podaci to dozvoljavaju moguće je dobiti srednju i prosječnu starost stanovništva u nekom vremenskom periodu. Niz je mogućnosti za izradu strukture stanovništva: po spolu, dobi, bračnom stanju, zanimanjima i drugo.¹⁵ Ovdje treba odmah napomenuti kako spomenutu rubriku zanimanja na temelju upisa u matičnim knjigama do XIX. stoljeća nije moguće popuniti za sve stanovnike jer su se u najstarije doba mahom bilježila zanimanja koja su se razlikovala od zanimanja većine stanovnika koji su u mnogim krajevima bili poljoprivrednici (ratari i stočari), težaci i/ili krajišnici (graničari). Dakle, pronaći ćemo obrtnička zanimanja kao što su mlinari (*molitor*), tkalci (*textor*), kovači (*fāber*), kolari (*rotarius*), krojači (*sartor*), postolari (*sutor*) te „ugledna“ zanimanja poput trgovaca (*mercator*), seoskih učitelja i stražmeštara (*vigiliarum magister*), orguljaša (*organista, ludimagister*), svećenika (*Parochus* – župnik i *cooperator* – kapelan) ili pak seoskih uglednika među koje spadaju seoski suci (*judex pagi*) ili starješine, ceh-meštri (*opificio tutor*), crkveni tutori (*tutor Ecclesiae*) i slično. U mjestima koja su bila u sastavu Vojne krajine pronaći ćemo mnoga vojnička i krajiška „zanimanja“ kao što su vojnici (*miles gregarius, corporalis*), kapetani (*capetanus, decurio*), časnici (*leutnant, locumtenens*), stražari, zastavnici (*vexilliter*) i liječnici (*chyrurgus*).¹⁶ Međutim, redovito se u matičnim knjigama upisuju i oznake za one koji se ističu svojim niskim društvenim položajem, moglo bi se reći – stanovnike s margine društva. Među njima su prosjaci i prosjakinje (*mendicus, mendica*), Cigani (*Zingarus, vagi*) te sluge (*famulus, servus*) i sluškinje (*ancilla*). Nerijetko su te oznake njihovih „zanimanja“ i zamjene za njihova prezimena, koja ili sami nisu ni imali ili su bila nepoznata zapisivaču i lokalnoj zajednici. Ove činjenice potvrđuju kako je u ranome novom vijeku još uvijek istaknuta ona srednjovjekovna podjela pri kojoj se najviše podataka zna o najvišim i najnižim slojevima.

Podaci iz matičnih knjiga omogućavaju nam proučavanje migracija stanovništva u prošlosti. One se dijele na imigracije (doseljavanje) i emigracije (iseljavanje) te na unutrašnje i vanjske. Pritom treba uočiti činjenicu da matične knjige redovito nude više podataka o imigrantima negoli o emigrantima ukoliko je predmet istraživanja jedno naselje (župa). Prezimena su indikatori migracijskih kretanja i nekoliko je načina na koje možemo otkriti da je riječ o ljudima koji migriraju; to su: upisane oznake o stranome porijeklu; očita strana/nehrvatska prezimena te domaći nadimci ili etničke oznake.¹⁷ U neposrednoj vezi s istraživanjem migracija je i proučavanje prezimenskog sustava i fonda prezimena nekog mjesta. Međutim, takva istraživanja nisu nimalo jednostavna kao što se možda čine jer postoji niz problema koji otežavaju istraživanja,

poput „nakaradne“ latinizacije prezimena zbog koje su neka od njih posve iskrivljena i teško prepoznatljiva, zatim nedosljednost upotrebe jednog oblika prezimena s čime je u vezi i nedosljedna primjena pravopisa.¹⁸ Upravo je ta neujednačenost ortografije jedan od ozbiljnijih problema matičnih knjiga. Usprkos službenosti latinskoga jezika uočljiv je velik utjecaj mađarskog i njemačkog jezika i grafije (u kontinentalnome dijelu Hrvatske). To se ponajprije odražava na upisima prezimena, a najproblematičniji su palatali (č, ć, dž, đ, lj, nj, š, ž).¹⁹

Matične knjige nude i najbolju mogućnost za proučavanje strukture i učestalosti osobnih imena. Takva su istraživanja usmjerena ka davanju odgovora na pitanje koliko često se imena nasljeđuju od predaka, a koliko na nadjevanje imena djeci utječe katolički kalendar, odnosno fond osobnih imena koji kalendar nudi u različitim dijelovima liturgijske godine.²⁰

Zapisi iz matičnih knjiga omogućuju praćenje sezonskog kretanja (po mjesecima u godini ili godišnjim dobima) začeca i rađanja, vjenčanja i umiranja. Važno je napomenuti da je za ovo doba dobro razlikovati broj umrle djece od odraslih. Istraživanja su već pokazala da djeca najviše umiru ljeti, a odrasli zimi.²¹

Iz matičnih se knjiga prepoznaje i utjecaj tzv. vanjskih faktora na strukturu stanovništva: ratovi (izraženo u Vojnoj krajini), prirodne katastrofe (suša/vrućina, jake zime, potresi, poplave, požari, ...), epidemije, glad, rodne godine što je najuočljivije kod vjenčanja kao na onu životnu pojavu na koju ljudi sami mogu utjecati.²²

Prilikom proučavanja matičnih knjiga krštenih, postavlja se pitanje odražava li broj krštenih stvarni broj rođenih, odnosno, jesu li sva rođena djeca i krštena.²³ Istraživači su već utvrdili da u popisima krštenih nedostaju upisi mrtvorođene djece, a najvjerojatnije i živorođene djece koja su umrla odmah nakon rođenja (dakle, vjerojatno nekrštena).²⁴

Istraživanje i bavljenje ovim izvorima često nije lako, ali je vrlo zahvalno i plodonosno. Ono zahtjeva barem osnovno poznavanje latinskoga jezika i stručne terminologije koja se u to doba koristila. Što bolje poznavanje crkvenih (katoličkih) običaja i pravila pomoći će lakšem razumijevanju i snalaženju u povijesnoj građi ove vrste. Poznavanje lokalne povijesti, narodnih običaja i onodobnih životnih prilika općenito, presudno je za razumijevanje i vrednovanje podataka koje nalazimo u matičnim knjigama. Rad na ovakvim izvorima iziskuje ulaganje truda i vremena za svladavanje čitanja starih rukopisa i snalaženje među zapisima i podacima, no to vrlo brzo rezultira mogućnošću baratanja velikom količinom novootkrivenih podataka i zaključaka. Za početak istraživanja na građi ove vrste, ključno je stanje sačuvanosti u kojem se izvorna građa danas nalazi. Mnoge frustrira što takvi izvori nisu sačuvani baš za njihovo područje i razočarani su nemogućnošću istraživanja što se odražava i na nemogućnost cjelovite povijesne rekonstrukcije nekog šireg područja.

Genealogija je kao pomoćna povijesna znanost, ali i kao hobi, postala vrlo popularna među širokom grupom ljudi. Na taj način mnogi ljudi različitih struka dolaze u doticaj s matičnim knjigama kao temeljnim izvorom za genealoška istraživanja. Pritom se podaci iz matičnih knjiga često nadopunjuju i uspoređuju s drugim serijskim izvorima poput kanonskih vizitacija, različitih vojnih, školskih i statističkih evidencija te poreznih popisa.

Matične knjige župe Đurđevac

Povijest Đurđevca, gradića smještenog u središnjoj Podravini, duga je i zanimljiva, ali još uvijek nedovoljno istražena. Đurđevačku je povijest obilježila prisutnost Vojne krajine u čijem je sastavu Đurđevac sa svojom utvrdom (Stari grad) bio od sredine XVI. stoljeća (točnije 1547. godine) pa sve do njezinog ukinuća 1873. godine. Do mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine naselje je bilo na samoj granici s Osmanskim Carstvom što je uvelike (uglavnom negativno) utjecalo na gospodarski i demografski razvoj ovoga kraja. Naselje se razvijalo na povišenim dijelovima usred izrazito močvarnog terena, a rekonstrukciju rasporeda đurđevačkog stanovništva prema tim „rajonima“ nemoguće je napraviti bez podataka iz crkvenih matičnih knjiga.

Đurđevačku je župu u XVIII. i XIX. stoljeću činilo nekoliko naselja (čak njih devet) što mjesnim matičnim knjigama daje specifičnost jer je važna rubrika kod upisa bila i mjesto odakle dolaze krštenici, mladenci ili pokojnici. Samo se đurđevačko naselje sastojalo od nekoliko dijelova koji se danas prepoznaju kao gradski kvartovi. Na prijelazu XVIII. u XIX. stoljeće, Đurđevac je brojio četrstotinjak kuća, a stanovništvo je gotovo stopostotno bilo katoličko. Đurđevčani su bili krajišnici (graničari!) koji su živjeli u tipičnim kućnim zadrugama, a na svakodnevni život uvelike je utjecao vojnokrajiški sistem i to pozitivno, ali i negativno. Zbog prisutnosti Vojne krajine prezimena su već od XVIII. stoljeća uglavnom standardizirana što, naravno, ima i izuzetaka. Dio stanovništva činili su i vojnici koje u zapisima u matičnim knjigama prepoznavamo po „stranim“ prezimenima i netipičnim osobnim imenima. Mjesnu su elitu stoga predstavljali krajiški časnici sa svojim obiteljima, a njihov društveni status dokazuju upravo upisi u matičnim knjigama: oni su bili „poželjni“ kumovi kod njih se koristi opširna (i pretjerana) titulacija i „bogatiji“ (ljepše izvedeni) upisi; posjedovanje slugu čija se imena redovito upisuju s imenima njihovih „gazdi“.

Fond sačuvanih župnih matičnih knjiga čini tridesetak svezaka matica i petnaestak svezaka knjiga *Status animaruma*. Najstarija je matična knjiga umrlih iz 1728. godine (vođena do 1792.), slijedi je matična knjiga krštenih koja je započeta 1741. godine (vođena do 1770.), a od 1746. godine (vođena do 1807.) potječe najstarija matična knjiga vjenčanih. Posebnu zanimljivost predstavlja jedan marginalni upis u jednoj od starijih matica u kojoj je netko običnom olovkom zabilježio: „vjenčani od g. 1698. nalaze se u I. knjizi matice krštenih“. To je jasno svjedočanstvo da su u Đurđevcu postojale i starije matice od danas sačuvanih, nažalost, ne znamo što se dogodilo s njima. Međutim, među đurđevačkim maticama izražen je problem vremenskog diskontinuiteta. Naime, u XIX. stoljeću nedostaju dva sveska matica krštenih (nedostatak od ukupno 31 godine), jedan svezak matice vjenčanih (nedostatak od 24 godine) i nekoliko svezaka matica umrlih (nedostatak od čak 77 godina). Ove nedostatke samo donekle pokrivaju zapisi iz pomoćnih matičnih knjiga – *Stanje duša*, no demografska istraživanja i mogućnost kompletne (i pouzdane) genealoške rekonstrukcije đurđevačkih obitelji i rodova uvelike je otežana.

Dakle, najstarije matične knjige župe Đurđevac datiraju iz doba postturske obnove. Naime, najstariji zapisi svjedoče o životima ljudi koji su u Đurđevcu živjeli u XVI. stoljeću kada se turska granica nalazila nedaleko od naselja što se odražavalo u svakodnevnom životu stanovništva. Potvrdu o tome utjecaju nalazimo i u matičnim

knjigama, ponajprije u fondu prezimena – postoji nekoliko prezimena koja imaju orijentalni prizvuk (primjerice: Leventa, Škurdija, Zobundija, Hasan, Turbelija, Sulimanec, Kudumija, Tatar, Turčinović/Turčin i dr.). Zbog blizine granice i stalne potrebe za smještajem vojne posade u đurđevačkoj utvrdi, a Đurđevac je bio i sjedište jedne graničarske pukovnije, značajan je bio udio vojnika među stanovništvom u naselju koje u maticama prepoznajemo po očito stranim prezimenima, a uglavnom potječu s njemačkog govornog područja - primjerice: Sigismund Norsich, Joan Carv. Multingverger, Georgius Sneler, Anna Maria Fraider, Georgius Stybi, Adamus Strausz, Ignatius Maier, Sebastianus Paah, Sebastianus Kauffman; ili pak prezimena koja su očito nastala od „vojničkih“ zanimanja: Matura Deszetnik, Martin Vice Kapitanov, Steff Zastavnik aliter Spanic i dr.

Značajan dio izvora za ranonovovjekovnu đurđevačku povijest predstavljaju crkvene matične knjige, i to doba XVIII. stoljeća, a ostatak ranonovovjekovlja treba nadopunjavati drugim povijesnim izvorima. Podaci iz crkvenih matica odlično se nastavljaju na podatke iz protokola kanonskih vizitacija koje za spomenuto područje imamo sačuvane od sredine XVII. stoljeća. Posebno su dragocjeni popisi kućedomaćina, odnosno obveznika podavanja lukna župnicima. I matične knjige i kanonske vizitacije izvori su crkvene provenijencije. Za područje Vojne krajine, u sastavu koje je bio i Đurđevac, postoje mnogi popisi i dokumenti (doduše, velik dio je još uvijek neistražen i neobjavljen) i oni predstavljaju odlične povijesne izvore svjetovne provenijencije. Svi se ti izvori odlično nadopunjuju i/ili koreliraju s primarnim podacima za demografska i genealoška istraživanja iz matičnih knjiga.

Do sada nitko nije sustavno istražio građu koju predstavljaju matične knjige župe sv. Jurja mučenika u Đurđevcu. Za susjednu župu i naselje Virje to je učinio već spomenuti Stjepan Krivošić koji je o tome objavio i nekoliko radova. Izvori za Đurđevac i Virje su vrlo slični i često se nadopunjuju (mnogi su se Đurđevčani vjenčavali u Virju i obratno, a prisutne su i migracije stanovništva između dvaju naselja). No, Virje se može podičiti nešto starijim maticama (od 1724. godine) od onih đurđevačkih i, što je još značajnije, vremenskim kontinuitetom pa je na virovskim maticama mnogo lakše provoditi sustavna istraživanja (tome treba pridodati i dojam veće kvalitete upisa u virovskim maticama negoli je to slučaj u Đurđevcu).

Jezik matičnih knjiga

Najstarije matične knjige u kontinentalnome dijelu Hrvatske pisane su latinskim jezikom. Međutim, sitnice odaju da su upisivači „razmišljali“ na hrvatskom jeziku, odnosno jeziku na kojem su svakodnevno komunicirali. Tako se ponegdje može pronaći da je umjesto latinskoga oblika osobnih imena Ivan (*Joannes*), Doroteja (*Dorothea*), Marija (*Maria/Mariana*) ili Katarina (*Catharina*) upisano jednostavno: *Ivo*, *Dora*, *Dorena*, *Mara*, *Marica*, *Kata* ili *Katarena*. Latinski se nije dosljedno mogao upotrebljavati ni kod naziva naselja pa se često navode izvorna imena. Najzamršenija je situacija ipak s upisima prezimena (za tu problematizaciju, zbog opsežnosti, ovdje nema mjesta).

Iako je car Josip II. 1784. godine donio odredbu po kojoj se matične knjige imaju voditi na njemačkome jeziku, latinski se jezik u matičnim knjigama na istraživanom području zadržao u upotrebi sve do 1848. godine. Tada hrvatski jezik postaje i jezikom

matičnih knjiga. No, tako je bilo samo do uvođenja apsolutizma 1858. godine kada se matične knjige opet počinju voditi na latinskome. Latinski je bio jezik matičnih knjiga sve do 1878. godine kada se one opet počinju voditi na hrvatskome jeziku.²⁵

Spomenuto uvođenje i ukidanje hrvatskoga jezika kao jezika matičnih knjiga otkriva mnoge zanimljivosti. Matične knjige odaju kako župnici često nisu mogli odoljeti, a da uvođenje „novoga“ jezika ne poprate nekim svojim „rodoljubnim“ komentarom čiji smisao proporcionalno ovisi o intenzitetu rodoljubnih osjećaja u dotičnog svećenika ili čak o njegovom političkom angažmanu.

U župi Virje se hrvatski jezik u matične knjige uvodi 21. studenoga 1848. godine, dok u župi Pitomača upisi na hrvatskom jeziku započinju s Novom godinom, 1. siječnja 1849. godine. U župi Breznički Hum upisi na hrvatskom počinju 11. prosinca 1848. godine, a završavaju 31. prosinca 1858. godine uz ovakvu „žalopjku“: „Oviem dakle zaključujese žali-Bože vodjenje Matice u našem sladkem materinskem narodnem jeziku jerbo se polag Viskoga propisa od 1. sečnja 1858. opet u Latinskom jeziku voditi ima“.

Matične knjige krštenih

Forma upisa u matičnim knjigama krštenih (*liber baptisatorum*) sastoji se od navođenja krsnog imena djeteta, zatim je li to zakonito ili nezakonito dijete (*filiius legitimus/illegitimus* ili *filia legitima/illegitima*). Zanimljivo je da se i kod nezakonite djece relativno često upisivalo ime oca. To se može dogoditi iz dva razloga: dijete je nezakonito jer roditelji nisu vjenčani iako žive zajedno, pa su sva djeca iz nezakonitog braka automatski nezakonita do trenutka kada bi se roditelji eventualno vjenčali, a druga je mogućnost da je zapisivač uspio saznati (prema „pričanjima“) tko je otac dotičnoga djeteta. Nakon toga se navode imena roditelja (najčešće u genitivu) pri čemu postoje različite kombinacije navođenja imena supružnika, ali je redovito navedeno puno ime i prezime oca dok za majku nekada piše njezino djevojačko prezime, a nekada taj podatak izostaje. Nadalje, dolaze imena krsnih kumova te ime svećenika koji je krstio dotično dijete. Čest je slučaj da je sam krstitelj, odnosno svećenik ujedno bio i djetetov krsni kum pa je svoj potpis kao krstitelja (kako se ne bi ponavljao) zamijenio formom *per Levantem*. Treba napomenuti kako ovakav redoslijed podataka kod upisa u matičnim knjigama krštenih može donekle biti i izmijenjen, ali da bismo upis mogli smatrati potpunim treba sadržavati sve gore navedene informacije.

Rubrike u matičnim knjigama krštenih gotovo su identične od uvođenja tabličnih matica s rubrikama sve do danas. Važno je istaknuti pojavu da se tek u XIX. stoljeću uvođenjem tabličnih matica počinje razlikovati datum rođenja od datuma krštenja.

Iz matičnih knjiga krštenih moguće je izraziti postotak vanbračne (nezakonite) djece. Dobro sačuvane matične knjige krštenih omogućavaju praćenje dinamike rađanja te maskuliniteta i feminiteta. Zanimljivo je i izračunavanje porođajnih intervala kod kojih razlikujemo pretporođajni interval koji predstavlja vrijeme između vjenčanja i rođenja prvog djeteta te međuporođajni kao vrijeme između rođenja prvog i drugog djeteta itd.²⁶ Karakteristična je i pojava „poželjnih kumova“. To je pojava da su neki ljudi bili krsni kumovi mnogo češće u odnosu na druge mještane. Često su to bili imućniji i ugledniji žitelji čiji društveni status (ugled) prepoznajemo upravo po ovoj pojavi zabilježenoj u matičnim knjigama krštenih.

Redni broj	Godina, mjesec, dan, mjesto i župa		KRŠTENIK			RODITELJI	
	krštenja	rođenja	Ime	zakonit, nezakonit, civ. zak.	sin ili kći	Prezime, ime i zanimanje	vjera
Mjesto stanovanja, kućni broj i župa roditelja	KUMOV I		KRŠTITELJ		OPASKA (prva pričest, potvrda, redenje, zavjeti, vjenčanje, smrt, pozakonjenje, usvojenje, promjena prezimena i t. d.)		
	Prezime, ime i zanimanje		Prezime, ime i služba				

Rubrike u matičnoj knjizi krštenih iz sredine XX. stoljeća
(na marginama je naznačeno mjesto za zapis broja stranice i tekuće godine)

Istraživači se često na temelju upisa o krštenjima, odnosno rođenjima, djece upuštaju u proučavanje i uspoređivanje stopa nataliteta, pri čemu dobivaju rezultate o fertilitetu, maskulinitetu, feminitetu i sezonskom kretanju rođenja i začeca. Na taj je način ustanovljena pojava dvaju godišnjih maksimuma rođenja djece i to u kasnu zimu i proljeće te kasno ljeto i jesen. Ti se maksimumi tumače kulturološkom i klimatskom uvjetovanošću i povezani su s maksimalnim brojevima vjenčanih.²⁷

Matične knjige vjenčanih

Matične knjige vjenčanih (*liber copulatorum*) u načelu bi mogle biti najbolje polazište za početak genealoških istraživanja jer bi trebale nuditi najviše podataka o osobama koje nas zanimaju. Međutim, proučavajući kvantitetu i kvalitetu upisa u matice vjenčanih kroz različita vremenska razdoblja vidljivo je da to uglavnom nije tako. Naime, upravo u maticama vjenčanih najviše varira količina podataka o upisanim događajima sklapanja braka. Narativni model upisa kakav je u maticama vjenčanih prakticiran do pojave tabličnih upisa u XIX. stoljeću, uglavnom pruža relativno malo podataka, iako to ne mora biti pravilo. Ponegdje zapisi u najstarijim sačuvanim maticama vjenčanih sadržavaju samo imena mladenaca i mjesta odakle dolaze te eventualno njihov dosadašnji bračni status. Kod nešto opširnijih opisa nalazimo i starost mladenaca, imena njihovih roditelja i imena njihovih eventualnih dosadašnjih (pokojnih!) bračnih drugova (redovito se to navodi samo za udovice). Ponekad je upisano i njihovo zanimanje (redovito samo za mladoženje) – najčešće ako je netipično ili ugledno, odnosno ukoliko to zahtijeva njihovo odlično podrijetlo i poseban ugled koji pojedinci uživaju u lokalnoj

Annus, Mensis, Dies et Locus Copulationis.	Nomen et Cognomen Copulatorum, Locus Natalis, Dominium, Comitatus, Provincia, Nomen, Cognomen et Conditio Parentum; ac respectu Sponsae, si Vidua est, Nomen et Cognomen, cum Conditione prioris Mariti.	Aetas An - norum	Conditio.	Testes, eorumque Character, et Locus eorum Commorationis.	Specialis Rubrica	Nomen, Cognomen et Character Copulantis.	Nrus. Protocolli
---	---	------------------------	-----------	--	----------------------	---	------------------

Rubrike u matičnoj knjizi vjenčanih iz XIX. stoljeća
(naslov na margini: MATRICA COPULATORUM.)

i vjerskoj zajednici. Imena vjenčanih svjedoka (kumova) također je rubrika koja je u najstarijim maticama neredovito popunjavana. Ime svećenika koji je vjenčanje obavio često se nalazi samo na kraju, ili pak na početku, veće skupine vjenčanih parova, ili čak na početku ili kraju godine. Uvođenjem tabličnih upisa u matice vjenčanih stabiliziraju se podaci koji se redovito upisuju i od tada oni vrlo malo variraju.

Iz matičnih knjiga vjenčanih vidljivo je kako su vjenčanja u prošlosti bila skupna. Naime, u jednom danu bilo je vjenčano i po nekoliko desetaka parova. Isto je tako vidljivo da su vjenčanja bila periodična. Na tu je periodičnost utjecao ponajprije raspored liturgijskih doba kroz crkvenu godinu i periodičnost agrarnih poslova. Naime, najviše je vjenčanja bilo u vremenu između Božića (25. prosinca) i početka korizme. Kroz korizmu i advent (došašće) vjenčanja uopće nisu bila dozvoljena. Eventualno više vjenčanja je bilo u doba prije početka adventa, dakle u mjesecu studenome. Izvori pokazuju kako su „ljetni“ mjeseci (od travnja do listopada) bili rezervirani uglavnom za „nužna“ vjenčanja među kojima vidljivu većinu zauzimaju vjenčanja udovica i udovaca. To je i u skladu s ruralnim prilikama gdje ratarsko i stočarsko stanovništvo zbog najvećeg intenziteta poljoprivrednih poslova, ali i vremenskih prilika, nije kadar pripremati svadbene proslave. Dakle, možemo izdvojiti nekoliko osnovnih čimbenika koji utječu na sezonu sklapanja brakova: vjerska pravila, gospodarska aktivnost, udio ponovno sklopljenih brakova u ukupnom broju brakova, klimatske (ne)prilike, opskrbljenost hranom, ratno doba.²⁸

Kroz matične knjige vjenčanih možemo prepoznati četiri osnovne grupe s obzirom na sastav bračnih parova: neoženjeni i neudate; udovci i neudate; neoženjeni i udovice; udovci i udovice. Prva i posljednja kombinacija su ujedno najzastupljenije.²⁹

Matične knjige umrlih

Matične knjige umrlih (*liber mortuorum*) su po načinu vođenja najslbližnje matičnim knjigama krštenih. Forma upisa u narativnom modelu je vrlo jednostavna i sastoji se od imena i prezimena pokojnika, njegove životne dobi i naziva mjesta, odnosno groblja na kojem je pokojnik pokopan te je li dotični umro opskrbljen svetim sakramentima ili ne. Ukoliko je pokojnik malodobna osoba, često nalazimo upisano i ime oca dotične osobe, a posebno je to vidljivo u slučajevima smrti jako male djece kada se često navodilo samo ime oca umrlog djeteta. Specifičnost matičnih knjiga umrlih predstavlja zaokruživanje pokojnikovog broja godina na najbližu „okruglu“ brojku pa je tako kod većine ljudi upisano da su umrli u 40., 50. ili 60. godini života. Inače se u maticama pisanim latinskim jezikom uz broj godina koriste izrazi: *circiter* (oko) ili *prope* (blizu).³⁰ Međutim, u matičnim knjigama se pojavljuje veliki problem kod upisa djece koja su umrla vrlo mala, pa se nisu upisala njihova puna imena, ali ni imena njihovih roditelja. Starost pokojnika mjerila se u satima, danima, tjednima, mjesecima i godinama. S pojavom tabličnih upisa i evidencija starosti postaje preciznija.

Službenih i obaveznih upisa uzroka smrti u matičnim knjigama umrlih nema sve do pojave tabličnih upisa sredinom XIX. stoljeća. Do tada su ipak posebno bili upisivani neuobičajeni uzroci smrti, odnosno „nesretni slučajevi“. Takvi posebni slučajevi mogu biti smrtno ozljede zadobivene od konja (*raptus ab equis, equis in fugam raptis*), na radu u šumi (*in silva mortus, in silva congelatus, a ligno suffocatus*), ubojstva i samoubojstva (*nex voluntaria*) te slučajno ili namjerno (dvoboji) ranjavanje oružjem (*ex vulnere ictu sclopi accepto*). Udar groma (*fulmine ictus*) i utapanje (*submersus in aqua*) pojavljuju se kao čest uzrok smrti. Pojave epidemija odlično se mogu pratiti kroz matične knjige umrlih jer su već na prvi pogled u takvim knjigama uočljivi periodi kada je smrtnost, i to ponajprije djece, bila izraženija negoli u drugim razdobljima. Za područje Vojne krajine karakteristična su ratna stradanja vojnika – graničara u mnogim ratovima što je također bilježeno u matičnim knjigama umrlih.³¹

Uvođenjem tabličnih upisa i u matične knjige umrlih redovito se popunjava i rubrika u kojoj se navodi uzrok smrti. Tada upisivači, s manje ili više znanja, nastoje što bolje definirati i razlikovati bolesti i okolnosti smrti pojedinih osoba. U maticama umrlih koje su vođene na latinskome jeziku neki od uzroka smrti su ovi: *debilitas, hydrops, phtysis, atrophia, marasmus, paralysis pulmonum, cancer, febris, hemorrhagia, apoplexia, morbilli, anasarca, disenteria, angina membrana, convulsiones, delirium tremens, pneumonia, cachexia, ...* Matice umrlih vođene na hrvatskome jeziku otkrivaju mnoštvo lokalnih izraza i nama danas čudnih termina za mnoge bolesti i različite druge uzroke smrti od kojih su neki: *slabost od starosti* (redovito kod ljudi umrlih u podmakloj životnoj dobi), *slabost iz poroda* (kod male djece, tj. novorođenčadi), *starost, vodeni beteg, suhi beteg, griža, groznica, kašalj, prehlada, „Nije mogla roditi“, sgorio* (izgorio), *zimlica, vušganje pluć* (upala pluća), *suha nevolja, vušganje droba* (upala crijeva), *šlak* (inzult), *kapljom udaren, glavobol, grlobol, otok, vodenica, klenut mozga, hripavac, zahlipci, ikričavost plućah, kože* (kozice), *nabujica plućah, zažega trbušnice, u padavici, škrlat, zažega maternice, nakaznost, omeknuće kosti, naravni beteg, žuti prišt, nestaja krvi, zadavica, pošalina, ...*

Numerus Currens	Annus, mensis, Dies obitus	Defuncti				Religio	Anni aetatis
		Nomen, Cognomen, Conditio	Parentum, vel Conjugis Nomen, Cognomen, Conditio	Locus			
				Originis	Domicilii et Numerus domalis		

Morbus, vel genus mortis	Sacramentis futne provisus?	Sepulturae Locus et dies	Sepelientis Nomen, Cognomen et Officium	Observationes

*Rubrike u matičnoj knjizi **umrlih** iz druge polovice XIX. stoljeća*

Zaključak

Crkvene matične knjige relevantan su povijesni izvor pogotovo za genealoška i demografska istraživanja. U različitim je krajevima vođenje matičnih knjiga započelo u različito vrijeme. Iako se u matičnim knjigama pravnom snagom dokazuje ponajprije krštenje (rođenje), vjenčanje i smrt, podaci nisu apsolutno uvijek (pogotovo u starijim maticama) posve pouzdani. S praksom evidentiranja podataka o krštenju, vjenčanju i smrti u matičnim knjigama prva je započela Katolička crkva, a funkciju upisivača imali su katolički svećenici. Kasnije su takve evidencije uvedene za druge konfesije, a i država je počela voditi civilne matične knjige.

Na mogućnost provođenja istraživanja na temelju podataka iz matičnih knjiga ponajprije utječe stanje njihove sačuvanosti. Osim što je u različitim župama njihovo vođenje započelo u različito vrijeme, veliki nedostatak čine i česti diskontinuiteti. Svaka vrsta matičnih knjiga ima svoja pravila upisa, tj. određene podatke koji se redovito moraju upisivati. No, praksa upisa je vrlo različita pogotovo u starijim maticama koje su nastale prije uvođenja tabličnih upisa u XIX. stoljeću.

Genealogija i demografija glavne su pomoćne povijesne znanosti koje se služe crkvenim matičnim knjigama kao primarnim izvorima za svoja istraživanja. No, matične su knjige dobar izvor za istraživanja na području onomastike, migracija, zanimanja ljudi kroz prošlost, društvenih pojava i promjena, povijesti na mikrorazini itd. Pogotovo je korisna korelacija podataka iz matičnih knjiga s drugim serijskim izvorima.

Kroz praksu upisa u matičnim knjigama zanimljivo je pratiti i promjene jezika kojim su one vođene. Riječ je, naravno, o latinskome i hrvatskome jeziku koji je u dva navrata postao službenim jezikom crkvenih matica.

Matične knjige krštenih – koje možemo poistovjetiti s maticama rođenih – možemo smatrati izvorom gdje se nalaze najrelevantniji podaci i donekle najusklađeniji. Matične knjige vjenčanih daju nam mnoge podatke o navikama i običajima ljudi kroz prošlost. Matice umrlih nude pak ključne podatke o pojedincima i najpromptnije podatke za globalna istraživanja. Među svim tim upisima mnoštvo je iznimaka koje potvrđuju pravilo i zanimljivosti koje na poseban način daju živost povijesnim istraživanjima.

Popis korištenih izvora (zbirke matičnih knjiga):

- Zbirka matičnih knjiga rkt. župe sv. Martina biskupa u Brezničkom Humu: MK krštenih 1790. – 1897., MK vjenčanih 1790. – 1875., MK umrlih 1790. – 1875. – Zbirka matičnih knjiga HDA Zagreb, mikrofilmovi: M – 1776 i 1777, M – 1925 i 1926.
- Zbirka matičnih knjiga rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu: MK krštenih 1741. – 1900., MK vjenčanih 1746. – 1897., MK umrlih 1728. – 1915. – arhiv župnog ureda rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu i Zbirka matičnih knjiga HDA Zagreb, mikrofilmovi: M – 732 do M – 740, M – 894 do M – 900.
- Zbirka matičnih knjiga rkt. župe Bezgrešnog začeca BDM u Lepoglavi: MK krštenih 1807. – 1888., MK vjenčanih 1790. – 1900., MK umrlih 1798. – 1908. – Zbirka matičnih knjiga HDA Zagreb, mikrofilmovi: M – 156, 157, 948, 542, 1807, 1808.
- Zbirka matičnih knjiga rkt. župe Bezgrešnog začeca BDM u Maču: MK krštenih 1683. – 1900., MK vjenčanih 1684. – 1900., MK umrlih 1723. – 1903. – Zbirka matičnih knjiga HDA Zagreb, mikrofilmovi: M – 177, M – 1815 do M – 1818., Zbirka matičnih knjiga – Nadbiskupski arhiv u Zagrebu
- Matične knjige rkt. župe sv. Vida u Pitomači: MK krštenih 1732. – 1903., MK vjenčanih 1732. – 1903., MK umrlih 1728. – 1903. – Zbirka matičnih knjiga HDA Zagreb, mikrofilmovi: M – 246 do M – 250, M – 1076 do M – 1078, M – 1672 do M – 1675.
- Zbirka matičnih knjiga rkt. župe sv. Martina u Virju: MK krštenih 1724. – 1898., MK vjenčanih 1724. – 1911., MK umrlih 1748. – 1846. – Zbirka matičnih knjiga HDA Zagreb, mikrofilmovi: M – 391 do M – 394 i M – 1072 do M – 1074.
- Zbirka matičnih knjiga rkt. župe Presvetog Trojstva u Visokom: MK krštenih 1678. – 1878., MK vjenčanih 1685. – 1878., MK umrlih 1706. – 1878. – Zbirka matičnih knjiga HDA Zagreb, mikrofilmovi: M – 969 do M – 972 i M – 1898 i 1899.

Literatura:

- Akmadža, Miroslav. „Oduzimanje crkvenih matičnih knjiga u Hrvatskoj u vrijeme komunizma“. *Croatia Christiana Periodica* 61 (2008.), 103-122.
- Belostenec, Ivan. *Gazophylacium*, I. knjiga (reprint). Liber, Mladost, 1972.
- Bertoša, Miroslav. „Matične knjige – arhivsko vrelo o demografskim previranjima predindustrijske Europe“. U: *Vjesnik DAR* 41-42 (1999.-2000.), 315-352.
- Bertoša, Slaven. *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*. Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.
- Čapo, Jasna. „Sezonske varijacije demografskih pokazatelja u sjevernoj Hrvatskoj u 18. i 19. stoljeću“. U: *Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka: zbornik*. Ur. Ante Sekulić, Zagreb: Matica hrvatska, 1993., 121-142.
- Kanonske vizitacije zagrebačke (nad)biskupije (1615.-1913.)*. Priredili: Metod Hrg i Josip Kolanović. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1989.
- Kanonske vizitacije zagrebačke nadbiskupije, I. Gorski arhiđakonat, svezak I. 1639.-1726.*, uredio Andrija Lukinović. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“, 2006.
- Krivošić, Stjepan. „Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige“. *Arhivski vjesnik* 31 (1988.), sv. 32, 13-30.
- Krivošić, Stjepan. *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća*. Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU u Varaždinu, 1991.
- Krivošić, Stjepan. „Virje: iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente“. U: *Podravski zbornik '86.*, Koprivnica, 1986., 115-134.

Krivošić, Stjepan. „Virje II.: iz demografske povijesti đurđevačke regimente“. U: *Podravski zbornik* '87., Koprivnica, 1987., 77-102.

Laslett, Peter. *Family Life and Illicit Love in Earlier Generations: Essays in Historical Sociology*. Cambridge University Press, 1977.

Lauc, Davor, Darko Vitek. „Logika i povijesne znanosti – problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga“. *Povijesni prilozi* 39 (2010.), 93-104.

Mađer, Blaž. *Časti i dobru zavičaja*. Zagreb: 1937. (pretisak, 1992.).

Modrušan, Martin. „Matične knjige kao izvor informacija s posebnim osvrtom na bilješke na marginama“ U: *Vjesnik DAR* 41-42, 1999.-2000., 441-449.

Paver, Mladen, Gordan Gledec. *Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslova*. Pregrada: Matis, 2009.

Stipetić, Vladimir, Nenad Vekarić. *Povijesna demografija Hrvatske*. Zagreb, Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanost u Dubrovniku, 2004.

Vranješ-Šoljan, Božena. *Stanovništvo Banske Hrvatske: Demografska slika Banske Hrvatske u kontekstu društveno-povijesnih promjena od 1850. do 1910*. Zagreb: EDUCA, 2009.

Summary

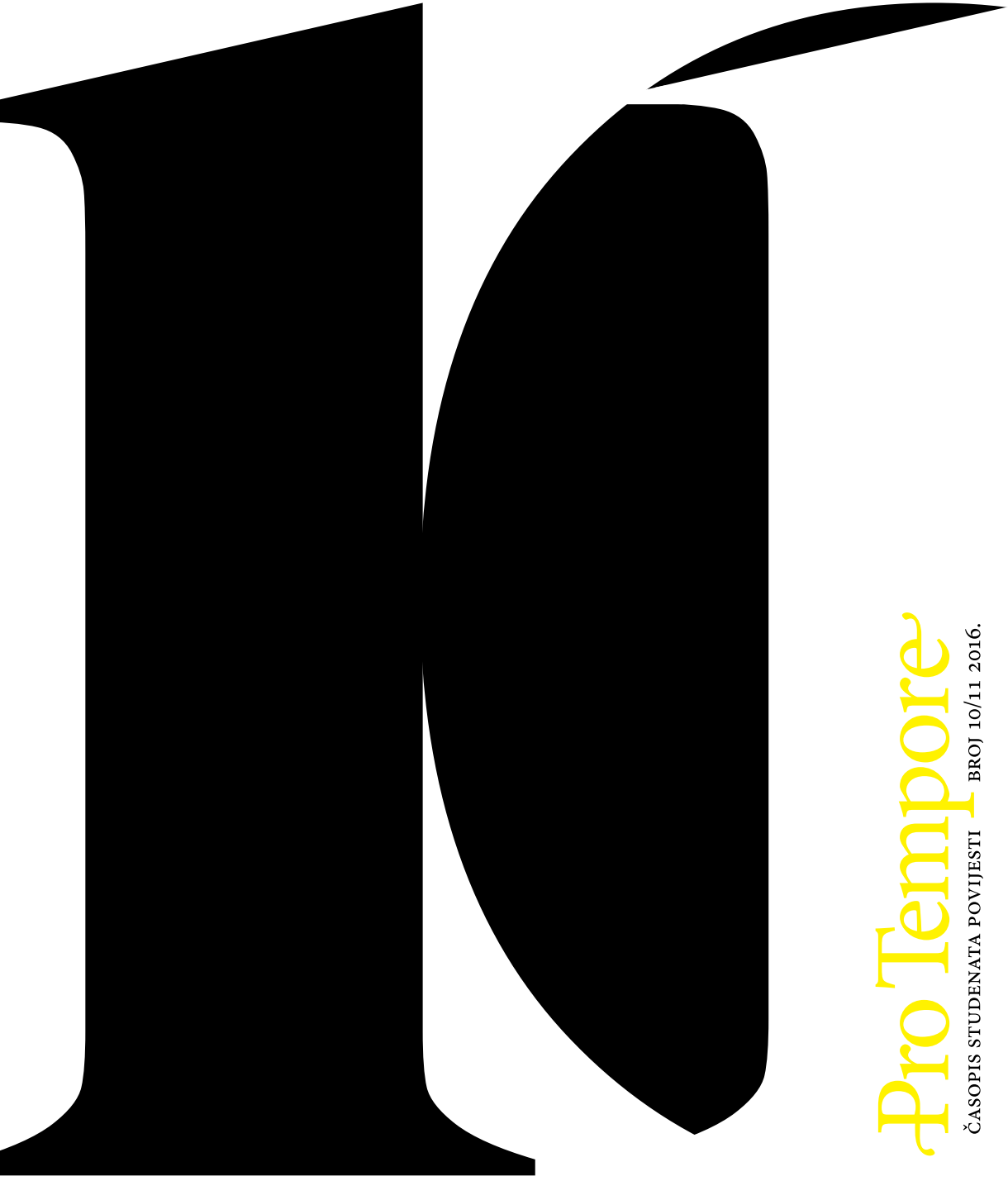
CHURCH REGISTERS AS A SOURCE FOR HISTORICAL RESEARCH, THE EXAMPLE OF ĐURĐEVAC PARISH

The author, based on his experience of working on genealogical researches, writes about the basic characteristics of church registers and some of their peculiarities. His findings are based on the literature on this subject and mostly on researched archive studies of several parishes in continental Croatia (primarily Đurđevac and Virje). Here he provides a historical review of origin, development and use of church registers. The main focus in the text is on the registers of baptisms, marriages and deaths in the period between 18th and 20th century and on their use in genealogical and other researches.

Bilješke:

- 1 „Kazalo župa“ u *Kanonske vizitacije zagrebačke (nad)biskupije (1615.-1913.)*. Priredili: Metod Hrg i Josip Kolanović (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1989.), 213-275. Stjepan Krivošić navodi da u Hrvatskoj samo 10 župa ima sačuvane sve tri vrste matičnih knjiga (krštenih, vjenčanih i umrlih) iz XVII. stoljeća (Stjepan Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige“, *Arhivski vjesnik* 31 (1988.), sv. 32, 15.
- 2 Najstarije matice u Hrvatskoj potječu iz 1560. godine, a podaci u njima posani su glagoljicom na hrvatskome jeziku.
- 3 Davor Lauc, Darko Vitek. „Logika i povijesne znanosti – problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga“, *Povijesni prilozi*, 39 (2010.), 93.
- 4 Dr. Stjepan Krivošić (Sisak, 17. IX. 1918. – Zagreb, 15. VIII. 1999.) poznati je hrvatski demograf i kulturni povjesničar, viši znanstveni suradnik za historijsku demografiju i suradnik HAZU. Nakon klasične gimnazije upisuje studij bogoslovije u Zagrebu. Zbog verbalnog delikta osuđen je na 10 godina zatvora u Lepoglavi, izgubio je sva građanska prava, a tako i mogućnost studiranja na Filozofskom fakultetu. Ekonomiju je diplomirao 1968., a doktorirao 1983. god. Suradivao je u mnogim časopisima, objavio tridesetak znanstvenih radova iz demografije, jednu studiju i pet knjiga.
- 5 Ovdje treba spomenuto jedno kapitalno djelo čiji su autori upravo Vladimir Stipetić i Nenad Vekarić pod naslovom *Povijesna demografija Hrvatske*.
- 6 Miroslav Bertoša. „Matične knjige – arhivsko vrelo o demografskim previranjima predindustrijske Europe“ U *Vjesnik DAR*, 41.-42./1999.-2000., str. 315-352. U *Vjesniku Državnog arhiva u Rijeci* svezak 41-42 objavljeno je 12 radova sa znanstvenog skupa „Matične knjige korijeni identiteta“ održanog u Povijesnom arhivu u Rijeci 5. prosinca 1997. godine.
- 7 Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća* (Pazin: Skupština

- Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.), 27-28. Liber status animarum posebno je raširen na srednjoeuropskom području te nekim skandinavskim zemljama, gdje serije takvih izvora pružaju prilike u kvantitativnim istraživanjima pojedinih pitanja. Peter Laslett, *Family Life and Illicit Love in Earlier Generations: Essays in Historical Sociology* (Cambridge University Press, 1977.), 54.
- 8 Mladen Paver, Gordan Gledec. *Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslova* (Pregrada: Matis, 2009.), 33.
- 9 Termin matriculae (matrikule) često se koristi za matične knjige, ali to je i naziv za pravilnike različitih bratovština.
- 10 Božena Vranješ-Šoljan, *Stanovništvo Banske Hrvatske: Demografska slika Banske Hrvatske u kontekstu društveno-povijesnih promjena od 1850. do 1910.* (Zagreb, EDUCA, 2009.), 60.
- 11 Mladen Paver, Gordan Gledec. *Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslova* (Pregrada: Matis, 2009.), 34.
- 12 Mladen Paver, Gordan Gledec. *Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslova* (Pregrada: Matis, 2009.), 36; Miroslav Akmadža, „Oduzimanje crkvenih matičnih knjiga u Hrvatskoj u vrijeme komunizma“, *Croatica Christiana Periodica*, 61 (2008.), 103-105.
- 13 Martin Modrušan. „Matične knjige kao izvor informacija s posebnim osvrtom na bilješke na marginama“, *Vjesnik DAR* 41-42, 1999.-2000., str. 441-449
- 14 Božena Vranješ-Šoljan, *Stanovništvo Banske Hrvatske: Demografska slika Banske Hrvatske u kontekstu društveno-povijesnih promjena od 1850. do 1910.* (Zagreb, EDUCA, 2009.), 59; Mladen Paver, Gordan Gledec. *Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslova* (Pregrada: Matis, 2009.), 37.
- 15 Stjepan Krivošić, „Virje: iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente“, *Podravski zbornik '86.*, (Koprivnica, 1986.), 118-124.
- 16 Blaž Mađer, *Časti i dobru zavičaja* (Zagreb: 1937., pretpisak, 1992.), 195-212.
- 17 Stjepan Krivošić, „Virje II.: iz demografske povijesti đurđevačke regimente“, *Podravski zbornik '87.*, (Koprivnica, 1987.), 79.
- 18 Stjepan Krivošić, „Virje II.: iz demografske povijesti đurđevačke regimente“, *Podravski zbornik '87.*, (Koprivnica, 1987.), 94.
- 19 Davor Lauc, Darko Vitez, „Logika i povijesne znanosti – problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga“.
- 20 Stjepan Krivošić, „Virje II.: iz demografske povijesti đurđevačke regimente“, *Podravski zbornik '87.*, (Koprivnica, 1987.), 92-94.
- 21 Stjepan Krivošić, „Virje: iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente“, *Podravski zbornik '86.*, (Koprivnica, 1986.), 124-131.
- 22 Stjepan Krivošić, „Virje II.: iz demografske povijesti đurđevačke regimente“, *Podravski zbornik '87.*, (Koprivnica, 1987.), 79-83.
- 23 Jasna Čapo, „Sezonske varijacije demografskih pokazatelja u sjevernoj Hrvatskoj u 18. i 19. stoljeću“, u: *Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka: zbornik*, ur. Ante Sekulić, (Zagreb: Matica hrvatska, 1993.), 128.
- 24 Stjepan Krivošić, „Izvori za historijsku demografiju: starije matične knjige“, *Arhivski vjesnik* 31 (1988.), sv. 32, 16.
- 25 Mladen Paver, Gordan Gledec, *Pred zagonetkom obiteljskog stabla: priručnik za istraživanje obiteljskog rodoslova* (Pregrada: Matis, 2009.), 38.
- 26 Stjepan Krivošić, „Virje II.: iz demografske povijesti đurđevačke regimente“, *Podravski zbornik '87.*, (Koprivnica, 1987.), 88-89.
- 27 Stjepan Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća* (Varaždin: Zavod za znanstveni rad HAZU u Varaždinu, 1991.), 41 - 49; Jasna Čapo, „Sezonske varijacije demografskih pokazatelja u sjevernoj Hrvatskoj u 18. i 19. stoljeću“, u: *Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka: zbornik*, ur. Ante Sekulić (Zagreb: Matica hrvatska, 1993.), 124-125.
- 28 Jasna Čapo, „Sezonske varijacije demografskih pokazatelja u sjevernoj Hrvatskoj u 18. i 19. stoljeću“, u: *Slavonija, Srijem, Baranja i Bačka: zbornik*, ur. Ante Sekulić (Zagreb: Matica hrvatska, 1993.), 122.
- 29 Stjepan Krivošić, „Virje II.: iz demografske povijesti đurđevačke regimente“, *Podravski zbornik '87.*, (Koprivnica, 1987.), 83-88.
- 30 Ivan Belostenec, *Gazophylacium*, I. knjiga (reprint) (Liber, Mladost, 1972.), 282, 981.
- 31 Stjepan Krivošić, „Virje: iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente“, u: *Podravski zbornik '86.*, (Koprivnica, 1986.), 128-134.



Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI – BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
Godina VIII, broj 10-11, 2016.

Glavni i odgovorni urednik

Tomislav Brandolica

Zamjenik glavnog urednika

Filip Šimetin Šegvić

Uredništvo

Tomislav Brandolica, Marta
Fiolić, Kristina Frančina, Marko
Lovrić, Valentina Nedeljko, Nikola
Seiwerth, Filip Šimetin Šegvić

Urednici pripravnici

Zvonimir Plavec, Vjenceslav
Rupčić, Porin Šćukanec Reznicek

Redakcija

Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Valentina Nedeljko, Zvonimir
Plavec, Vjenceslav Rupčić, Nikola
Seiwerth, Porin Šćukanec Reznicek,
Filip Šimetin Šegvić

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Tomislav Galović
dr. sc. Ivo Goldstein
dr. sc. Iskra Iveljić
dr. sc. Tvrtko Jakovina
dr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Drago Roksandić
Marie Scatena, MA
akademik Arnold Suppan
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ Šoljan

Lektura i korektura

Gabrijela Detelj
Marta Fiolić
Ana Jelić
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić

Dizajn i priprema za tisak

DZN studio

Prijevodi s engleskog jezika

Tomislav Brandolica
Tina Miholjančan, prof.
Marija Marčetić
Ivan Markota
Krešimir Matešić
Judita Mustapić
Kristina Videković

Prijevodi s njemačkog jezika

Mirela Landsman Vinković
Filip Šimetin Šegvić
Azra Plićanić Mesić

Prijevodi s francuskog jezika

Jasna Čirić, prof.
Marta Fiolić
Marija Galić
Tea Šimičić

Prijevodi s talijanskog jezika

Tihana Filipčić
Loretta Lanča

Izdavač

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb

Tisak

Mediaprint – Tiskara Hrastić

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja
uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su omogućili:

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
Studentski zbor
Sveučilišta u Zagrebu



Privatne donacije:

Vesna Miović, I. P., M. Č.

Redakcija časopisa Pro tempore
svim se donatorima iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci!

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
tomislav.brandolica@gmail.com